

REFERÁT

ÚLOHY PSYCHOLÓGA V PEDAGOGICKEJ PRAXI

Anton Jurovský, profesor psychológie na Filozofickej fakulte
Univerzity Komenského v Bratislave

Koncom októbra 1956 bola v Prahe konferencia pedagogických pracovníkov, ktorá mala za cieľ prispieť k zvýšeniu vedeckej úrovne našej výchovy. Medzi prostriedkami vedúcimi k tomuto cieľu objavilo sa celkom oprávnené aj upozornenie na psychológiu, ktorá je povolaná vyriešiť mnoho otázok pre pedagogickú vedu aj pre samotnú výchovnú prax.

To je ostatne skutočnosť, o ktorej už ani u nás a ani vo svete nik z odborníkov nepochybuje, preto sa nemusíme ani pozastavovať pri obhajovaní legitímnosti psychológie ako najvýznamnejšej pomocnej pedagogickej vedy.

Naša konferencia smeruje už ďalej: vynájsť cesty a prostriedky, ktorými by sa psychologická práca u nás dostala na stupeň, na ktorom sa jej pomoc pedagogike i praktickej výchove môže stať naozaj účinnou.

V zmysle toho, čo som uviedol, dovoľm si poukázať hneď na prvý moment, ktorý je obsiahnutý už v nadpise môjho referátu. Dotýka sa doslovne úloh psychológa v pedagogickej praxi. To značí — ako sa to prejavilo v dobre uváženom rozhodnutí prípravného výboru našej konferencie — že pre správne a vo výchovnej praxi účinné uplatňovanie psychológie pamätáme na osobitne pripraveného špecialistu, odborného psychológa, ktorý bude náplňou svojej odbornej práce povolaný na to, aby riešil pre výchovnú prax problémy psychologickéj povahy, a to tie, ktoré sa dajú riešiť najlepšie odbornými psychologickými prostriedkami a zásahmi.

Predvídame teda zamestnanie odborného pedagogického psychológa. Bude ním človek na svoje úlohy pripravený, vzdelaný a človek, ktorý sa svojím teoretickým štúdiom, skúmaním a napokon i svojou profesionálnou činnosťou venuje otázkam výchovy. Pokiaľ ide o jeho odbornú kvalifikáciu, poskytuje naše reformované vysokoškolské štúdium dostatočné možnosti na to, aby si ju mohol získať. Napokon tu nejde len o stupeň a druh formálneho vzdelania, veľmi dôležité je tu okrem toho dosiahnutie odbornej kvalifikácie pedagogického psychológa výskumnou

i výchovnou praxou, ktorú možno získať skutočne len činnosťou v teréne. Nebude teda možná kvalifikácia pedagogického psychológa bez náležitej prípravy, ktorú si okrem formálneho vysokoškolského vzdelania musí psychológ získať vo výchovnej praxi, a to tak činnosťou výskumnou ako i výchovnou.

Oveľa významnejšie je tu zavedenie zamestnania či už profesie pedagogického psychológa. Keď totiž chceme pristúpiť k riešeniu vážnych problémov v našej rodinnej, školskej a internátnej výchove v predškolskom i mládeneckom veku, nevystačíme len s plytkým psychologizovaním; musíme k nemu pristupovať na podklade dôkladných vedomostí a v rámci osobitných činností alebo úkonov. Také vedomosti môže mať len človek, ktorý má v svojom životnom programe úlohu získať ich. Uplatňovať ich osožne môže len vtedy, keď sa mu to stane hlavnou profesionálnou činnosťou, ktorú vykonáva s celou zodpovednosťou ako svoje povolanie.

Ak má teda psychológia účinne zasiahnuť do výstavby našej pedagogickej vedy a účinne pomôcť našej výchovnej praxi, niet na to už dnes lepších prostriedkov, ako keď tak robí skutočne odborne, s celým svojím vedeckým aparátom a prostredníctvom na to povolaných a za prácu úplne zodpovedných odborníkov.

Hneď treba dôrazne pripomenúť, že vsunutie pedagogického psychológa do výchovného procesu nesmie v nijakom prípade znamenať narušenie kompletnosti výchovnej činnosti, ktorú s plnou a konečnou zodpovednosťou vedie vychovávateľ, či už rodič alebo učiteľ, prípadne iný odborný vychovávateľ. Psychológ je len ich doplňujúcim, pomáhajúcim článkom, ktorého asistencia sa ukazuje vzhľadom na rastúcu diferenciáciu našej vedy ako nevyhnutná. Pedagogický psychológ nepreberá teda výchovné úlohy na seba. V nijakom prípade nebude môcť a nesmie nahrádzať vychovávateľa. To by presahovalo jeho pracovné možnosti a viedlo k narušeniu výchovného procesu odohrávajúceho sa v bohatej spleťosti veľmi dôležitých a pre vývoj ľudského jedinca nepostrádateľných vzťahov. Zavedením odborného psychológa do výchovnej činnosti nejde nám ani o nejaký zvrät systému alebo organizácie výchovy; to by bol fatálny omyl. Ide nám iba o zdokonalenie výchovných postupov práve o tú zložku, ktorú reprezentuje dnes už bohato rozvinutá psychológia výchovy.

V tejto súvislosti dovolil by som si poukázať na jednu závažnú okolnosť, ktorá sa zdá byť pre našu výchovnú prax príznačná. Každému odbornému vychovávateľovi je známe, že vychovávať a vyučovať deti je proces veľmi zložitý, určovaný mnohými presne vymedzenými a známymi faktormi. Je tu ponajprv cieľ výchovy, ktorý v súhlase s filozofiou

a ideológiou našej spoločnosti určuje, akého človeka máme z dieťaťa vychovať. Je tu bohatý poklad vedomostí a poznatkov, ktorými disponuje naša mohutne rozvinutá kultúra v oblasti vedeckej, technickej, spoločenskej atď., ktorý treba v určitom výbere mladému pokoleniu sprostredkovať. Je tu ďalší faktor, a to existujúce výchovné inštitúcie, ich organizácia a sústava, ich zariadenie a vyzbrojenie kvalifikovanými pracovníkmi. Je tu otázka spôsobov a metód, ktorými sa pri výchove a vyučovaní riadime. Je tu však aj faktor samotného dieťaťa s jeho telesným a duševným vyzbrojením, so schopnosťami, ktoré sa počas jeho vývinu menia, s vedomosťami, s vlastnosťami, s jeho reakciami na životné podmienky a hlavne na podmienky výchovné. Pedagogická veda so všetkými uvedenými a prípadnými ďalšími faktormi výchovy počíta a pri teoretickom objasňovaní výchovy ich aj rieši, a to pomocou iných špeciálnych vied, ktoré sa príslušným úsekom alebo faktorom výchovy zaoberajú ako hlavným predmetom svojho bádania.

Teoreticky je teda otázka vzťahu medzi pedagogikou a jej pomocnými vedami jasná. Na vážne ťažkosti sa naráža pri praktickom riešení otázky vzťahov pomocných pedagogických vied k výchovnému procesu v praxi, ku skutočnej výchove. Tú totiž úplne zverujeme do rúk vychovávateľov, ktorí ju v príslušnom vekovom období dieťaťa alebo na príslušnom úseku vedú celkom suverénne, mohli by sme povedať až autonómne, teda prípadne i bez zreteľa na to, čím by im mohli a mali prispieť iné zložky nášho spoločenského života.

Tak výchovu v útlom veku zverujeme rodičom a vychovávateľom v jasliach alebo učiteľkám v materských školách, výchovu školských detí takmer výlučne učiteľom, výchovu mládeže učiteľom a vychovávateľom v žiackych domovoch, pričom im vzhľadom na ostatné odvetvia vedeckej a spoločenskej činnosti ponechávame pomerne veľkú autonómnosť.

Je predsa známe, že výchova dieťaťa v každom veku a na každom úseku je úkon veľmi zložitý a nedá sa bez prihliadania na celý rad špeciálnych poznatkov jednotlivých vied, ktoré tiež majú k nej čo povedať, ani náležite zvládnuť. Pritom sa vo všetkých odvetviach našej spoločenskej činnosti uplatňuje doslovne opačná tendencia, a to na prospech samotnej veci. Pri správnom obrábaní poľa nemožno už dnes pracovať len nejako autonómne, ale roľníckej praxi priberáme na pomoc chémiu, fyziológiu rastlín, klimatológiu, biológiu atď. Stavbu domov riešime za pomoci fyziky, matematiky, chémie, hygieny atď. (Pri liečení chorôb a prevencii proti nim v praxi si pomáhame mnohými inými vedami, napríklad fyziológiou, biológiou, chémiou, fyzikou, psychológiou, prípadne inými.) Taká je situácia azda vo všetkých praktických odvetviach. A pri úžasnej diferenciacii a špecializácii dnešnej vedy ani nemožno po-

stupovať ináč. Ten istý problém, ten istý fakt berú si pod lupu svojho výskumu rozličné vedné odvetvia a získajú o ňom veľmi závažné poznatky, bez ktorých nemožno daný problém ani teoreticky, ani prakticky riešiť. Z toho vzniká situácia pre dnešné časy charakteristická, že vedy na vyriešení jedného problému spolupracujú, že jedna veda sa stáva pomocnou vedou vedy druhej a že aj správne riešenie praktických životných, či už spoločenskovedných alebo prírodovedných a technických problémov v danej oblasti sa uskutočňuje pri využívaní pomocných služieb rozličných vedných oblastí. Taká cesta znamená vždy uľahčenie a usmerenie vyriešenia daného praktického problému, znamená zlepšenú a zdokonalenú prácu na ňom.

Podobne to má byť aj pri praktickom riešení výchovných problémov, teda pri výchove každého druhu. Vykonávať ju správne pri jej komplexnosti dnes už ani nie je možné bez využívania poznatkov filozofie, psychológie, fyziológie, hygieny a mnohých iných vied, ktoré sú už dnes vo svojom vývine tak ďaleko, že priam ponúkajú svoje služby vychovávateľovi. Neprijímať ich služby, neopierať sa o ich poznatky, neriešiť výchovné úlohy ich pomocou, znamená pre pedagogickú prax živorenie len na pôde číreho prakticismu a diletanstva, čo je na škodu vecí.

Zavádzanie týchto, mohli by sme povedať pomocných služieb psychológa do výchovnej praxe nie je teda narušením komplexnosti výchovného procesu a celkovej zodpovednosti vychovávateľa; je závažným zlepšením výchovnej praxe, k čomu sa dochádza na podklade zákonitého rozvoja a diferenciacie našej vedy. Neznamená to ani, že by sa zavedením odborného psychológa do výchovy mali nejako odstrániť alebo čo i len oslabiť tie psychologické princípy výchovy a vyučovania, ktoré sa už dnes v každej správnej výchove rešpektujú ako nevyhnutné. Neznamená to teda, že vychovávateľ mohol by si zariadiť svoje pôsobenie na chovanca podľa svojej ľubovôle, bez ohľadu na psychologické požiadavky pod zámienkou, že o psychologickú stránku sa aj tak postará psychológ. Naopak, v záujme vecí bude nevyhnutná čo najužšia spolupráca medzi vychovávateľom a odborným psychológom. Táto spolupráca kladie ešte väčšie nároky na psychologickú prípravu učiteľov a vychovávateľov. Vychovávatelia budú iba vtedy vedieť správne využívať pomocné služby pedagogického psychológa, keď budú viesť výchovu s rešpektovaním jej psychologických princíпов, keď ich budú náležite poznať, keď sami budú vedieť, kde a ako sa pomoci psychológa dovolať a keď dokážu jeho pomocné zásahy v pedagogickej praxi náležite uplatniť. Neznamená to teda odbremeniť vychovávateľa od psychologických zreteľov vo výchove a vyučovaní, naopak, znamená to ešte dôkladnejšie ich ovládať a najmä ešte dôkladnejšie narábať nimi vo výchovnej praxi.

Pedagogický psychológ so svojimi poznatkami a zásahmi má sa stať súčasťou komplexného výchovného procesu u nás, no v nijakom prípade nemá byť niečím, čo by prácu vychovávateľa malo nahrádzať, čo by bolo v jej rámci zbytočnosťou alebo čo by ju mohlo nejako patronizovať, nejako sa nad ňou nadnášať, nejapne do nej zasahovať a tak ju mýliť.

Keď teda hovoríme o potrebnosti pedagogického psychológa vo výchovnej praxi, myslíme jeho pôsobenie ako zdokonalenie a prehĺbenie našej výchovy, a to priamo v jej rámci, v jej systéme a zariadeniach, ktorých bude pedagogický psychológ súčasťou.

*

Keď teraz ďalej rozmýšľame konkrétne o úlohách psychológa v pedagogickej praxi, rozvrhnú sa nám zhruba na dve skupiny: do prvej zaradíme úlohy výskumné, študijné a mohli by sme povedať pedagogicko-osvetové; do druhej úlohy prakticko-pedagogické.

Pozastavme sa pri prvej skupine jeho úloh študijných, výskumných a osvetových. Je nesporné, že psychologický výskum výchovnej problematiky u nás v posledných rokoch značne zaostáva. O mnohých problémoch hovoríme tak, ako keby nám už boli jasné, no v skutočnosti ide len o dohody (ktoré v nejednom prípade len viac zatemňujú správne chápanie celej veci). Spomeňme úchytikom aspoň niekoľko takých problémov. Tak hneď problém z rodinnej výchovy: Je postoj našich mladých rodičov k svojim deťom skutočne správny a zdravý? Venujú sa skutočne v dostatočnej miere výchove svojich detí? Nevykupujú si nedostatočnú výchovnú starostlivosť o ne len tým, že ich obkladajú drahými hračkami, že sa ich za každú cenu pred druhými zastávajú a tak ich maznajú? Ako sa fakticky v terajšej štruktúre našich rodín a domácností žije a aký to má odraz na výchovu detí? Ako sa uskutočňuje súčinnosť rodiny pri výchove detí s verejnými výchovnými zariadeniami, so školami, žiackymi domovmi atď?

Sú tu zariadenia predškolskej výchovy, v ktorých sa krikľavé problémy priam natískajú na preskúmanie a vyšetrenie. Sú to otázky nadobúdania základných návykov čistotnosti pri jedení, pri hrách a styku s deťmi i dospelými, otázky emocionálneho vývinu malých detí. (Koľko ráz počúvame, že sa z jasiel' po celý deň ozýva len plač detí, že sa v nich deti naučia byť zlostnými a útočnými a predsa sa tejto veci u nás z výskumníckej stránky ešte nik nedotkol, nik nevie čo je pravda a čo je osočovanie týchto výchovných zariadení.) Je tu otázka rozumového a rečového vývoja detí v jasliach a materských školách. Dnes sa už aj v osvetovej literatúre objavujú názory, ktoré vystríhajú pred nebezpeč-

nými následkami hospitalizmu u detí v jasliach, najmä v oblasti ich intelektuálneho, emocionálneho a sociálneho vývoja, a predsa nič konkrétneho a podrobného u nás o tom nevieme a nemáme, prirodzene, ani základ, z ktorého by sme mohli výchovu v nich priviesť do správnych koľají.

Podobne je to pri výskumných psychologických problémoch v školskej výchove, a to tak z odboru didaktiky a metodiky vyučovania ako aj z oblasti výchovy v užšom zmysle slova. Azda najaktuálnejšou problematikou na psychologický výskum sú však u nás doslovne obťažkané novozariadené výchovné inštitúcie, ktoré sa venujú dieťaťu a mládeži mimo času školského vyučovania. Myslím tu najmä na také významné výchovné ustanovizne, akými sú družiny mládeže, žiacke domovy a mládežnícke organizácie. Čo robí, ako sa správa a aké výchovné vedenie dostáva naše dieťa v družine mládeže? Ako sa tu pripravuje do školy, ako trávi svoj voľný čas, ako rastie kultúrne, spoločensky, ako sa formujú jeho povahové črty? — Zdôrazňujem, že tu nejde len o výskum z nejakej vedeckej zvedavosti; výskum tu má doniesť podklad pre seriózne poznanie skutočného stavu vecí, aby sa podľa toho mohli vyskúšať a zaviesť nové a účinné výchovné metódy vzhľadom na cieľ, ktorý máme dosiahnuť.

Aby sa nám správne rozumelo, netvrdím, že celý vedecký výskum výchovy majú prevziať odborní psychológovia. Uvádzam len tie problémy našej výchovy, ktoré majú význačnú psychologickú stránku a ktoré možno zvládnuť len špeciálnou psychologickou metodikou skúmania. Zvládnuť ju môže teda len odborník, ktorý túto špeciálnu metodiku ovláda, ktorý na pôde svojich odborných vedomostí vie citlivo vyhľadávať problémy a z faktov získaných výskumom ich správne osvetliť.

Osvetlené problémy, čiže vedecké poznatky získané výskumom, odovzdáva psychológ späť výchovnej praxi, a to najčastejšie tým, že ich v patričnej forme oznamuje, zverejňuje. Nestačí tu, prirodzene, len suché, akési objektivistické zverejnenie v podobe konštatovania. Naša výchova je živý, dynamický proces. Každý vedecký poznatok o nej alebo z jej oblasti, ak je správny, má a musí mať pre jej vykonávanie patričné dôsledky. Tieto dôsledky si výskumník v pedagogike uvedomuje, a preto podniká všetko, aby dôsledky svojho výskumu vniesol do života. Za tým cieľom presadzuje svoje výsledky do praxe, presvedčuje najširšiu pedagogickú verejnosť o ich správnosti, propaguje ich, učí iných ako ich využívať, a tak nimi priamo formuje naše pedagogické dianie. Preto odborný psychológ v pedagogike má za úlohu šíriť získané a pre výchovu významné poznatky medzi vychovávateľmi a v najširšej verejnosti a robiť tak doslovne pedagogickú osvetu. Keď to má robiť, musí byť za svoju

vec zapálený, až do základu o nej presvedčený a dostatočne smelý i obe-
tavý, aby za správnu a dobrú vec vedel pracovať, a keď treba aj bojovať.

V rámci nášho ľudovodemokratického zriadenia existujú ešte dva
druhy výchovného pôsobenia na ľudí, ktoré zasluhujú zo stránky psy-
chologického výskumu mimoriadnu pozornosť. Ponajprv sú to inštitúcie
pre odbornú výchovu pracujúceho dorastu, (UŠPZ) a učňovské školy
(ZUŠ). V nich sa ročne odborne školí a vychováva niekoľko desiatok
tisíc mladých chlapcov a dievčat, a to prevažne v podobe internátnej
výchovy. Sú to u nás nové výchovné zariadenia. Zorganizovali sme ich
v nebyvalom rozmere, skutočne s obrovským nákladom a väčšinou na
veľmi slušnej úrovni hmotného vybavenia. Na čo sme však dosiaľ nedbali,
je starostlivosť o vedecké podloženie vyučovania a výchovy v nich. Veľmi
mnohé problémy, ktoré v nich čakajú na preskúmanie, dotýkajú sa psy-
chologickej oblasti. Spomeňme len výskum metód výberu žiakov do
týchto učilíšť a ich správne rozmiestňovanie do jednotlivých pracovných
odborov, výskum metód odborného, remeselného vyučovania a výcviku
na špecializované pracovné úkony. Ďalej sú to otázky psychológie pra-
cujúcej mládeže, formovanie jej charakteru zo stránky svetonázorovej,
jej vzťahov k práci, k inému pohlaviu a k spoločnosti, otázky jej kul-
túrneho rastu, utvárania jej občianskeho a politického profilu, otázky
organizovania jej denného režimu, otázky výberu učiteľských a vycho-
vateľských síl pre túto mládež a množstvo iných otázok. Skutočnos-
ťou je, že aj na tomto mimoriadne významnom úseku našej výchovy
pracujeme hlavne na pôde praktikizmu a náhodne. Pritom ide o otázky,
o ktorých už dnes možno mať presné poznatky a tak isto aj presné, na
vedeckom poznaní sa zakladajúce závery a riešenia. Preto sa psycho-
logický výskum tejto oblasti ukazuje ako veľmi aktuálna úloha našich
pedagogických psychológov.

Veľmi významnou, najmä svojim spoločenským dosahom je aj druhá
oblasť, a to oblasť tzv. výchovy dospelých alebo ešte lepšie oblasť našej
osvetovej práce v najširšom zmysle tohto slova. Ide v nej o splnenie
veľmi vážnych úloh tak zo stanoviska jedinca ako i celej našej spoloč-
nosti a štátu. Toho sú si ostatne riadiace orgány našej spoločnosti ve-
domé a venovala sa veľká starostlivosť na vybudovanie a udržiavanie
bohatej siete zariadení, ktoré plnia osvetové úlohy medzi našimi občan-
mi. Aj tak sa tu pracuje prevažne na pôde úzkeho praktikizmu a takmer
osobného pokusníctva. A predsa je to oblasť, v ktorej úspech závisí
doslovne od malicherných, často nenápadných, no pritom veľmi jem-
ných a významných psychologických skutočností tak individuálnej ako
i sociálnopolitickej povahy. Koľko pekného úsilia, obetavej práce a fi-
nančných nákladov vychádza nazmar v našej osvetovej práci len preto,

že sa v nej pracuje zväčša len intuitívne, živelne, že sa najprv podľa reálnych ukazovateľov nevypočítajú jej výsledky, nezvážia jej metodické možnosti a nevyhodnotia jej organizačné a vecné podmienky. Pritom ide o veci, ktoré už dnes psychológia svojimi výskumnými prostriedkami dokáže zvládnuť, na ktoré už vie dať veľmi hodnotnú odpoveď. Treba ju len zapojiť do tejto práce, pribrať odborných psychológov k vyhľadávaniu naliehavých problémov a na podklade solídneho výskumu podávať ich riešenie.

S osvetovou prácou súvisí ešte jedna oblasť praktického života, ktorej úspešne pomáhať je najlepšie povolaná psychológia. Myslím tu na oblasť duševnej starostlivosti o nášho človeka, na oblasť jeho duševnej životosprávy a jeho duševného vedenia a usmerňovania. Dnes sa o tieto otázky nášho človeka nik odborne nestará. A predsa sú tu neklamné znaky toho, že táto oblasť doslovne kričí, aby bola odborne podchytená. Anketa Sme-ny „O láske, manželstve a priateľstve“, ktorá prebiehala v minulom roku mala taký ohlas, aký nemala vari ešte žiadna naša novinárska akcia. Podobne tomu bolo s reláciou nášho rozhlasu „Mlad' republiky“ na tú istú tému. Otázky, ako žiť, v čom si neviete rady, životný cieľ, sa adresujú našim novinám a rozhlasu. Tu robia s naliehavými príspevkami a dotazmi čo môžu, no je to vždy na pôde praktikizmu a neraz i nezodpovedného diletanstva. Ďalej sú tu poplašné zprávy o predčasných manželstvách, o množstve rozvodov, o malicherných nezhodách v manželstvách a medzi ľuďmi v praktickom živote, ktoré rezultujú neraz v tých najťažších zločinoch, zjavy nadmerného používania alkoholu, vyhľadávanie neprimeraných a škodlivých zábav a rozptýlení a napokon aj fluktuácia a absentizmus v práci — to všetko sú fakty, ktoré majú na prvom mieste svoj psychologický podklad a ktoré možno účinne riešiť len pomocou adekvátneho poznania ich psychologického pozadia.

Ale ak chceme do oblasti duševnej životosprávy nášho človeka zasiahnuť, musíme najprv poznať, čo je v nej aktuálne a na poprednom mieste, na akom podklade vznikajú jeho pekné, želateľné, ale i jeho zlé a žalostné prejavy. Poznať to, znamená podrobiť psychično nášho človeka systematickému výskumu aj z tejto stránky a na podklade spoľahlivých poznatkov o ňom vynachádzať účinné individuálno-výchovné a masovo-osvetové prostriedky, ktorými sa možno účinne starať o duševnú oblasť nášho pracujúceho človeka a o jeho duševné vedenie. Aj to je veľmi významná výskumná úloha našich pedagogických psychológov.

Výskumná činnosť pedagogického psychológa sa nám teda javí ako čosi, čo je s pedagogickou praxou intímne späté. Vynáša z nej bezchybnými metódami patričné poznatky, no zároveň ich pedagogickej praxi vracia, tak ju oplodňuje a poháňa dopredu.

Druhú skupinu úloh pedagogického psychológa tvoria úlohy prakticko-pedagogické. Sú celkom svojráznej povahy. A keďže práve pri plnení týchto úloh dochádza neraz medzi vychovávateľmi a psychológmi k určitým nezhodám, objasníme si ich podrobnejšie.

Najprv pokiaľ ide o vlastnú náplň praktických úloh psychológa v pedagogickej praxi. Treba hneď jasne povedať, že psychológ v nijakom prípade nemôže a nesmie svojimi zásahmi do výchovy nahrádzať ani rodiča, ani učiteľa, ani nijakého iného vychovávateľa. Zásadne je svojou činnosťou pomocnou zložkou výchovy. Jeho cena a význam ako pomocnej zložky je v tom, že je vysoko špecializovanou pomocnou zložkou vo výchovných procesoch, ktorá pri dobrej súhre s vychovávateľmi môže dať a dáva veľmi prenikavé výsledky.

Hodnota práce psychológa ako zložky výchovy je predovšetkým v oblasti, mohli by sme povedať výchovne diagnostickej. Jeho úloha je vyhľadávať a rozpoznávať tie deti, ktoré sa javia vo výchovnom procese z určitej stránky ako nezvyklé, takmer ako výnimočné. Na podklade veľmi podrobných znalostí zákonov duševného života a najmä zákonov duševného vývinu má rozpoznáť, v ktorých prípadoch prebieha vývin dieťaťa vo výchovných podmienkach správne a náležite, v ktorých vykazuje akúkoľvek nedostatočnosť a v ktorých výslovné nebezpečenstvo. Jeho úlohou je ďalej takto rozpoznané prípady vyšetriť a diagnostikovať, to znamená v danom konkrétnom prípade vyhľadávať, čo je na ňom nesprávne, vysvetliť daný stav z jeho určujúcich podmienok a tak ho vyriešiť.

V tomto bode naväzuje ďalšia úloha pedagogického psychológa, a to úloha do poznaného, vysvetleného a vyriešeného prípadu aj zasiahnuť, a to dvojakým spôsobom: jednak priamo výchovne terapeutickým pôsobením na dieťa, žiaka alebo chovanca, jednak nepriamo, sprostredkovaním či už zapôsobením na zmenu životných podmienok dieťaťa alebo zapôsobením na rodičov a jeho vychovávateľov prostredníctvom ktorých navodzuje potrebné zmeny v jeho životných a výchovných podmienkach. V každom prípade však ide o úzku spoluprácu psychológa s celým životným a výchovným prostredím dieťaťa, ide o to, že jeho zásahy do života dieťaťa sa musia uskutočňovať ako organická súčasť jeho životných podmienok.

Na to sa pripína ešte tretia praktická úloha pedagogického psychológa, a to spolupôsobiť pri riadení nápravno-výchovného procesu v prípadoch vyžadujúcich dlhšiu špeciálnu výchovu v ústavoch osobitnej výchovnej starostlivosti. Najväčšie požiadavky na psychologické riadenie výchovnej práce kladú tu ústavy pre výchovu mládeže s úchylkami v správaní sa a mládeže delikventnej, ústavy pre výchovu telesne chybných, neuro-

tických, slabomysel'ných a s menším alebo väčším dôrazom aj u iných. Proti individuálnym prípadom sa tu práca psychológa ukazuje ako súčasť odborného riadenia výchovy v celom jej vedení, ktorú v takýchto ústavoch bez rešpektovania odbornej psychologickéj zložky ani nemožno správne vykonávať.

Napokon je tu ešte jedna praktická úloha pedagogického psychológa: riešiť osobné problémy pri praktickom vedení ľudí, tak mládeže ako aj dospelých pri starostlivosti o riadenie ich životosprávy a pri ich usmerňovaní či už v oblasti ich zdravého povahového vývoja, či v oblasti vpravovania sa do podmienok spoločenských a pracovných, v oblasti vzťahov k inému pohlaviu, vzťahov manželských, rodinných atď., a to v podobe poradenskej činnosti.

*

Nakoniec prichádzame k úvahe o skutočných podobách alebo formách v akých u nás môže pedagogický psychológ svoju prácu vykonávať.

Pokiaľ ide o plnenie jeho úloh výskumných a pedagogicko-osvetových, dnes sa pre tento cieľ osvedčujú vo svete najvhodnejšie špeciálne výskumné ústavy pedagogické alebo psychologicko-pedagogické. Ich poslaním je vedecky skúmať výchovné problémy a v našom prípade tie problémy, ktoré majú vzťah k psychologickým faktom. Také ústavy sa zriaďujú jednak pri príslušných katedrách vysokých škôl, ktoré sa zameriavajú na výskum pedagogicko-psychologickej problematiky, jednak pri vedeckých ustanovizniach, akými sú napr. vedecké akadémie, alebo sa na ten cieľ budujú špeciálne ústavy pri rezortoch, ktoré majú na starosti výchovu všeobecne alebo v jej špeciálnych podobách.

Podobné výskumné ustanovizne, v ktorých sa robia pedagogicko-psychologické výskumy, existujú aj u nás, najmä pokiaľ ide o ústavy so všeobecným zameraním. Aj v týchto ústavoch je však pomerne málo odborných pracovníkov a zdá sa, že by potrebovali určité tematické usmernenie alebo určitú koordináciu tematických plánov, aby ich výskumná práca dostala dôrazné zameranie.

Chýbajú nám však výskumné pedagogicko-psychologické ústavy so špeciálnym zameraním. Tak napríklad, hoci sú u nás desaťtisíce detí vychovávané v jasliach, niet dodnes špeciálneho ústavu, ktorý by sa zaoberal výskumom vývinu a výchovy dieťaťa predškolského veku. Ukazujú sa dnes už nábehy na také výskumy, no ak sa má z nich vyťažiť niečo solídneho pre výchovu tohto obdobia, bude nevyhnutne potrebné organizovať ich do špeciálnych ústavov. Niet ani zariadení, ktoré by sa starali o výskum výchovy a jej psychologických stránok v takých dôležitých výchovných zariadeniach, ako sú družiny mládeže a žiacke do-

movy. Niet výskumného ústavu pre problémy výchovy pracujúceho dorastu, nik neštuduje otázky výchovy v Pionierskej organizácii a v ČSM a psychologická výskumná zložka v terajších osvetových zariadeniach je vlastne len nesmelé naznačená. To isté platí aj o výskume výchovných problémov v zariadeniach pre mládež vyžadujúcu osobitnú výchovnú starostlivosť a celkom u nás chýbajú inštitúcie určené na výskum duševného vedenia nášho človeka.

Slovom, pedagogický psychológ môže svoje výskumné úlohy plniť len v špeciálnych, pre ten cieľ zariadených výskumných ústavoch. Ak teda budeme chcieť v budúcnosti zdokonaľiť našu výchovu pomocou psychológie, nebude pozostávať nič iné, ako postarať sa o zorganizovanie celej siete špeciálnych výskumných ústavov.

Toľkoto o plnení výskumných úloh pedagogického psychológa.

Nie lepšia je situácia pri plnení jeho prakticko-výchovných úloh. Nemáme, resp. do posledných mesiacov sme u nás nemali nijakej oficiálnej inštitúcie, v rámci ktorej by bolo možné využívať prácu pedagogického psychológa na riešenie konkrétnych výchovných problémov našej mládeže. Za nesmelé nábehy k tomu môžeme považovať ustanovovanie psychológov do záchytných domovov, pri starostlivosti o výchovu detí v jasliach a v niektorých ústavoch pre špeciálnu výchovu. To všetko sú však len — povedali by sme — prvé lastovičky, pretože dosiaľ nemáme systematické práce hlavne na pomoc rodinnej výchove, ďalej práce na riešenie psychologických výchovných problémov u školských detí, problémov u mládeže vychovávanéj v družinách mládeže, v žiackych domovoch, v domoch pracujúceho dorastu, v rámci PO a ČSM a systematickej psychologickej starostlivosti u detí vyžadujúcich osobitnú starostlivosť. Výnimku tu tvorí nedávno založená Psychologická výchovná klinika v Bratislave, ktorá preberá na seba mnoho zo spomínaných úloh. Po jej zapracovaní a po náležitom vyškolení odborníkov v nej bude možné jej prácu analogicky rozšíriť vo vhodných formách aj na územie ostatných krajov a najmä priviesť ju do úzkej súčinnosti so školskou výchovou.

Chýbajú nám aj inštitúcie, ktoré by mali na starosti psychologickú pomoc ľuďom pri riešení ich praktických životných otázok. Náš mladý človek nemá nikde odborníka, s ktorým by sa mohol poradiť o svojich osobných problémoch, či už v oblasti jeho formovania k iným ľuďom a k inému pohlaviu, v oblasti vzťahov k práci, k svetonázorovým, mravným a kultúrnym danostiam, v oblasti manželského nažívania atď. Pri plánovitej starostlivosti o výchovné vedenie nášho človeka budeme musieť pristúpiť v rámci na to povolaných, azda zdravotníckych inštitúcií k zriaďovaniu pracovísk na spôsob ambulantných poradní, v ktorých bude možné poskytovať ľuďom psychologickú pomoc.

Ak uznávame, že dnešná naša pokroková psychológia vie a môže napomáhať nášmu praktickému životu, nepomôžeme si, keď to uznanie konštatujeme len slovami. Musia za ním nasledovať skutky. Musíme vytvoriť ustanovizne, v ktorých psychológovia budú mať možnosť i povinnosť odbornou výskumnou činnosťou vydobýjať si podklady pre primerané zásahy do praxe nášho života a v ktorých budú môcť na základe vydobytých podkladov pristúpiť aj k celkom praktickému riešeniu týchto otázok v psychične nášho človeka, ktoré po riešení dnes už u nás doslovne volajú.

Ukázali sme, že tá oblasť našej spoločenskej činnosti, ktorú nazývame výchovou, nadhadzuje naozaj množstvo akútnych problémov, ktoré možno podľa dnešného stavu vedy adekvátne riešiť len pomocou psychológie. Je teda príkazom čias historickej výstavby socializmu v našej vlasti, aby sme využili na splnenie veľkolepých úloh našej historickej epochy aj služby psychologickéj vedy. Jej úlohy sme si pritom osvetlili; pôjde len o to dať jej možnosti a zaviazať ju povinnosťou za ich splnenie, na čo potrebujeme vytvoriť primerané pracovné podmienky.